

Din ve İnsan Dergisi

Journal of Religion and Human - مجلة الدين والإنسان

ISSN: 2980-1117

Cilt: 4
Volume / المجلد: 4

Sayı: 8
Issue / العدد: 8

Aralık 2024
December / كانون الأول 2024

Prof. Dr. Selçuk Coşkun
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
selcuk.coskun@asbu.edu.tr

 ORCID: 0000-0003-0350-7336

Doç. Dr. Hasan Sözen*
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
hasan.sozen@asbu.edu.tr

 ORCID: 0000-0002-3141-2994

Depremzedelere Yönelik Manevi
Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri
Üzerine Bir İnceleme

A Study on Spiritual Counselling and
Guidance Services for Earthquake
Victims

Atıf: Coşkun, S., & Sözen, H. (2024). Depremzedelere Yönelik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Üzerine Bir İnceleme. *Din ve İnsan Dergisi*, 4 (8), 210-238.

 DOI: 10.69515/dinveinsan.1576218

Makale Türü / Article Information: Araştırma Makalesi / Research Article

Yükleme Tarihi / Received Date: 30.10.2024
Kabul Tarihi / Accepted Date: 09.12.2024
Yayımlanma Tarihi / Published Date: Aralık 2024
İlk-Son Sayfa / First-Last Page: 210-238

İntihal

Plagiarism / انتحال

Bu makale intihal programında taranmıştır.
This article was checked in the plagiarism program.
تم مسح هذه المقالة في برنامج الانتحال

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

Research and Publication Ethics were complied with in the published articles; International standards published by COPE (Committee on Publication Ethics) for Editors and Authors have been taken into account.

* Sorumlu Yazar.

Yazar katkı oranları 1. Yazar: %50; 2. Yazar: %50 olarak beyan edilmiştir.

Etik Kurul Belge No: 22.06.2023-79800

Depremzedelere Yönelik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Üzerine Bir İnceleme

A Study on Spiritual Counseling and Guidance Services for Earthquake Victims

Özet

Diyaret İşleri Başkanlığı (DİB), Pazarcık ve Elbistan merkezli depremler sonrasında gerçekleşen yardım faaliyetlerine, afet bölgesine gönderdiği binlerce personeliyle katkı sunmaya çalışmıştır. Depremi ilk anlarından itibaren bölgede aktif bir şekilde bulunan DİB personelinin görev ve sorumlulukları arasında öne çıkan faaliyet ise manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri olmuştur. Bu çalışma, "din görevlilerinin depremzedelere yönelik manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri hakkındaki görüşleri nelerdir?" sorusu temelinde şekillenmiştir. Bu doğrultuda çalışma, din görevlilerinin depremzedelere sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Çalışma grubunu, Kahramanmaraş'ta depremzedelere yönelik manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde bulunan din görevlileri oluşturmaktadır. Çalışma grubu, nitel araştırmalarla özdeşleşmiş amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme ile belirlenmiştir. Çalışmada doküman incelemesi ve yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri gibi nitel veri toplama yöntemleri benimsenmiştir. Depremzedelere yönelik manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin mevcut durumu, bu hizmetleri sunan din görevlileriyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerle tespit edilmeye çalışılmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen nitel veriler betimsel analiz modeline göre analiz edilmiştir. Birbiriyle ilişkilendirilen veriler doğrudan alıntılarla desteklenmiş, böylece zengin betimlemeler yapılmasına, araştırma bulgularının anlamlı ve mantıklı bir şekilde sunulmasına ve verilerin güvenilirliğinin sağlanmasına çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik, Din Görevlileri, Din Hizmetleri, Deprem.

Abstract

The Presidency of Religious Affairs (DİB) tried to contribute to the relief activities after the earthquakes centered in Pazarcık and Elbistan with thousands of personnel sent to the disaster zone. The prominent activity among the duties and responsibilities of the DİB personnel, who have been active in the region since the first moments of the earthquake, has been spiritual counseling and guidance services. This study was shaped on the basis of the question 'What are the opinions of religious officials about spiritual counseling and guidance services for earthquake victims?'. In this direction, the study was designed as a qualitative research to determine the views of religious officials on spiritual counseling and guidance services provided to earthquake victims. The study group consists of religious officials who provide spiritual counseling and guidance services for earthquake victims. The study group was determined by snowball sampling, one of the purposive sampling methods identified with qualitative research. Qualitative data collection methods such as document analysis and semi-structured interview techniques were adopted in the study. The current situation of spiritual counseling and guidance services for earthquake victims was tried to be determined through semi-structured interviews with religious officials providing these services. The semi-structured interview form developed by the researcher was used as a data collection tool. The qualitative data obtained from semi-structured interviews were analysed according to the descriptive analysis model. The data associated with each other were supported with direct quotations, thus rich descriptions were made, research findings were presented in a meaningful and logical way, and the reliability of the data was ensured.

Keywords: Religious Education, Spiritual Counseling and Guidance, Religious Servant, Religious Services, Earthquake.

Giriş

Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin kurumsallaştığı ülkelerde söz konusu hizmeti temellendirmek adına birçok neden sayılmaktadır. Bu nedenlerden biri de doğal afetler ve bunların insanlar üzerinde bıraktığı olumsuz izlerdir. Doğal afetler, insan topluluklarını etkileyerek fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel kayıplara yol açan olaylardır. Bu olaylar, normal

yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya kesintiye uğratarak toplulukları etkilemektedir. Afetler, etkilenen topluluğun yerel imkânlarını ve kaynaklarını aşan doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olayların sonuçları olarak tanımlanırlar (Taşkın, 2008).

Doğal afetler, fiziksel yıkıma ve kayıplara yol açmanın ötesinde, psikolojik ve duygusal travmalara neden olabilmektedir. Afet mağdurları, yaşadıkları stres, korku, kaygı, üzüntü ve belirsizlik gibi duygularla başa çıkmakta zorlanabilmektedir. Bu noktada manevi danışmanlık ve rehberlik (MDR) hizmetleri, doğal afetlerden etkilenen bireylerin duygusal iyiliklerini yeniden kazanmalarına, normal yaşantılarına geçiş sürecini hızlandırmalarına, kriz durumlarıyla başa çıkma kapasitelerinin ve iyileşme becerilerinin arttırılmasına yardımcı olmaktadır (Alsan, 2016).

MDR hizmetleri, insanlara duygusal destek sağlamakla kalmaz, aynı zamanda onlara kriz sırasında ve sonrasında ortaya çıkan/çıkma ihtimali bulunan sorunlarla nasıl baş edebileceklerini öğretme, içsel güçlerini keşfetme ve yeniden yapılanma sürecine yardımcı olma gibi önemli roller üstlenmektedir. Bu nedenle, doğal afetlerin insanlar üzerindeki olumsuz etkilerini hafifletmek ve toplumların afetlerle başa çıkma kapasitelerini arttırmak için MDR hizmetlerinin kurumsallaştırılması önemlidir.

MDR hizmetleri her ne kadar asırlardır devam eden bir “insana yardım” etkinliği olsa da bilimsel bir disiplin olarak yeni bir araştırma ve uygulama alanını ifade etmektedir. Bu anlamda MDR hizmetleri, geçmişten günümüze uzanan geleneksel uygulamaların ötesine geçerek daha sistemli ve bilimsel bir şekilde ele alınmaya başlanmıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak MDR uygulamalarının güçlü taraflarının yanında çeşitli sorun alanlarından söz etmek de mümkün olmaktadır. Bu sorunların başında ise söz konusu görevi icra edecek personellerin yeterlikleri (bilgi, beceri ve tutum) gelmektedir (Şimşek ve Tosun, 2022).

MDR, insanların duygusal ve ruhsal ihtiyaçlarına karşılık veren karmaşık bir süreçtir. Bu sürecin etkin bir şekilde yönetilmesi, profesyonel bir yaklaşım ve yetkinlik gerektirmektedir. Ancak bazı durumlarda, bu alanda çalışacak olan bireylerin yeterli eğitim ve deneyime sahip olmamaları sorunuyla karşılaşılabilir. Bu durum, verilecek olan hizmetin kalitesini olumsuz yönde etkileyebilmekte ve insanların ihtiyaç duyduğu yardımı almalarını zorlaştırabilmektedir. Bu nedenle, MDR alanında çalışacak olan personellerin sürekli olarak eğitilmeleri, kendilerinde bu hizmet için gerekli olan bilgi ve becerileri geliştirmeleri, etik standartlara uygun davranmaları ve insanların ihtiyaçlarına duyarlı bir şekilde yaklaşmaları önemlidir. Bu durum, hem verilecek olan hizmetin kalitesini hem de toplumun bu ve benzeri hizmetlere olan güvenini arttırmaya yardımcı olacaktır.

6 Şubat 2023 tarihinde merkez üssü Pazarcık ve Elbistan olan ancak Kahramanmaraş'ın yanı sıra Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Adana, Adıyaman, Osmaniye, Hatay, Kilis, Elazığ ve

Malatya'da da büyük bir yıkıma yol açan depremler yaşanmıştır. Söz konusu depremler ciddi can ve mal kayıplarına yol açmıştır. Deprem sonucunda binlerce kişi hayatını kaybetmiş, çok daha fazlası ise yaralanmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), Pazarcık ve Elbistan merkezli depremler sonrasında yaşanan yardım faaliyetlerine, afet bölgesine gönderdiği binlerce personeliyle katkı sunmaya çalışmıştır. Depremin hemen ardından bölgeye intikal eden din görevlileri kendilerine tevdi edilen görev ve sorumlulukları yerine getirmek için çaba göstermiştir. Şüphesiz bunların başında depremedelere yönelik MDR hizmetleri gelmektedir.

Din hizmetlerinin tarihsel süreç içerisinde cami ve mescitler gibi dini mekânlarda verilmiş olması, din hizmetlerinin bu mekânlarla sınırlı olduğu düşüncesinin gelişmesine neden olmuş olabilir. Ancak din hizmetleri toplumsal yapıda meydana gelen hızlı değişimle birlikte dini mekânların dışında da etki alanını geliştirmeye başlamıştır. Toplumsal değişim süreciyle ortaya çıkan yeni durum ve talepler DİB'nin gerek kendi içinde gerek ilgili kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütleriyle iş birliği yapmak suretiyle farklı alanlara yönelik hizmetlerini geliştirmesi ve çeşitlendirmesi sonucunu doğurmuştur (Altaş, 2014). Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından özellikle sağlık kurumlarında, yetiştirme yurtlarında, cezaevlerinde, huzurevlerinde ve gençlik merkezlerinde verilen MDR hizmetleri söz konusu çalışmaların ve iş birliklerinin birer sonucudur (Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği, 2014, md. 42). Tüm bu gelişmeler bir yandan din görevlilerinden yerine getirmeleri beklenen hizmetleri çeşitlendirirken, diğer yandan din görevlilerinin hizmet alanlarının cami içi din hizmetleriyle sınırlı tutulamayacağını göstermektedir.

Günümüzde din görevlilerinden klasik cami içi din hizmetlerinin (ibadetlerin yerine getirilmesi, toplumun dini konularda aydınlatılması, Kur'an dersleri ve temel dini bilgiler verilmesi vb.) yanı sıra afet ve acil durumlarda sunulacak MDR hizmetlerini ilgili kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütleriyle iş birliği içerisinde planlamaları ve uygulamaya geçirmeleri de beklenmektedir. Bu anlamda din görevlilerinin MDR hizmetlerinde bulunmaları, cami içi din hizmetleri kadar asli ve önemli görevleri arasında sayılmaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği, 2014, md. 18).

DİB ile Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından 2019 yılında imzalanan "Afet ve Acil Durum Faaliyetleri ile İnsani Yardımlara İlişkin İş birliği Protokolü"de genelde DİB'e, özelde ise din görevlilerine çeşitli görev ve sorumluluklar yüklemektedir. Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) kapsamında din hizmetlerinin afet durumlarında da yerine getirilebilmesi için kapasite geliştirilmesi; afetzedelere din hizmetlerinin yanında MDR hizmetlerinin sunulması; verilecek din hizmetleri ile MDR hizmetlerinin etkinlik ve verimliliğini arttırmak üzere nitelikli personellerin görevlendirilmesi; barınma merkezlerinde cami, mescit, Kur'an kursu ve din

hizmetlerinin verileceği merkezlerin açılması, camilerin imkanlar dahilinde barınma ve rehabilitasyon merkezi olarak kullanılmasının sağlanması vb. söz konusu görev ve sorumluluklar arasında yer almaktadır (Afet ve Acil Durum Faaliyetleri ile İnsani Yardımlara İlişkin İş Birliği Protokolü, 2019).

Tüm bunlardan sonra akıllara depremzedelere yönelik MDR hizmetlerinde bulunacak din görevlilerinin bu hizmet için gerekli olan bilgi ve becerilere sahip olup olmadıkları sorusu gelmektedir. Bu soru, din görevlilerinin MDR hizmetlerini profesyonel ve etkin bir şekilde yerine getirip getiremeyecekleriyle de ilgilidir. Bu soru ayrıca, din görevlilerinin bu hizmetleri sunmalarının kalitesini ve etkinliğini değerlendirmeye yönelik bir dizi kritik düşüncüyü de akıllara getirmektedir. Din görevlilerinin MDR hizmetlerinde etkin ve güvenilir bir şekilde yer alabilmeleri, bu alanda gerekli eğitim, deneyim ve etik kurallara uyum sağlamaları ile mümkün olacaktır.

Bu çalışmanın temel amacı, Pazarcık ve Elbistan merkezli depremlerin ardından Kahramanmaraş'a gönderilen din görevlilerinin MDR hizmetlerindeki rolünü belirlemektir. Bu bağlamda, çalışmanın özgün sorunu (problem), "Din görevlilerinin depremzedelere yönelik MDR hizmetlerine ilişkin görüşleri nelerdir?" sorusu etrafında şekillenmiştir. Bu soru, din görevlilerinin bu hizmetlerin gerekliliği, etkinliği ve uygulanabilirliği konusundaki görüşlerini ve deneyimlerini anlamak için temel bir odak noktası olmaktadır.

1. Yöntem

Bu çalışma, depremzedelere yönelik MDR hizmetlerinin hem literatür taramasına hem de din görevlilerinin görüşlerine dayanarak ne olduğunun ve nasıl gerçekleştiğinin belirlenmesine yönelik nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma, incelediği probleme ilişkin sorgulayıcı, yorumlayıcı ve problemin gerçek dünyadaki biçimini anlama ve açıklama uğraşı içinde olan bir yöntemdir (Klenke, 2016). Bir problemin çözümüne ilişkin katılımcı gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerini kullanan nitel araştırma, araştırma probleminin algılanmasına, probleme ilişkin doğal olguların gerçekçi bir şekilde ele alınmasına yönelik öznel-yorumlayıcı bir süreci ifade etmektedir (Seale, 1999). Çalışmada nitel araştırma yöntemini tercih etmemizin başlıca nedeni, bu yöntemin araştırmaya konu olan olgu ve olayları, içinde hayat bulduğu ve geliştiği çevrede araştırmaya, anlamaya ve anlamlandırmaya imkân vermesidir.

1.1. Çalışma Grubu

Çalışma grubunu, DİB tarafından depremzedelere yönelik MDR hizmetlerinde bulunmak üzere görevlendirilen din görevlileri oluşturmaktadır. Diğer illerden deprem bölgesine gönderilen din görevlileri araştırmanın kapsamına dâhil edilmemiştir. Çalışma grubu, nitel araştırmalarla özdeşleşmiş olan amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Bu

noktada belli bir katılımcı sayısı belirlemediğimiz çalışmamızın ilk örneklemini, Ankara'dan Kahramanmaraş'a görevlendirilen ve depremzedelere yönelik MDR hizmetlerinde bulunan din görevlileri oluşturmuştur. Görüşülecek din görevlilerinin öneri ve tavsiyelerinden hareketle yeni isimler belirlenmiş ve çalışma grubuna dâhil edilmiştir. Katılımcı sayısının belirlenmesinde ise verilerin doygunluğa ulaşması dikkate alınmıştır. Bu amaçla, elde edilen veriler birbirini tekrarlamaya başladığında veri toplama süreci sonlandırılmıştır (Creswell, 2017: 189). Bu ölçütler doğrultusunda toplam 14 din görevlisinden veri toplanmıştır.

Tablo 1: Katılımcıların Özellikleri.

Katılımcı	Görev Yaptığı İl	Mesleki Denyım	Eğitim Düzeyi
K1	Ankara	10 Yıl	İslami İlimler Fakültesi Lisans Programı
K2	Ankara	12 Yıl	İlahiyat Lisans Programı Türk Din Musikisi Yüksek Lisans Programı
K3	Ankara	12 Yıl	İlahiyat Lisans Programı
K4	Ankara	16 Yıl	İLİTAM Programı
K5	Ankara	20 Yıl	İlahiyat Lisans Programı
K6	Ankara	18 Yıl	İlahiyat Lisans Programı Din Eğitimi Yüksek Lisans Programı
K7	Ankara	26 Yıl	İlahiyat Lisans Programı
K8	Ankara	18 Yıl	İlahiyat Lisans Programı
K9	Kahramanmaraş	6 Yıl	İlahiyat Önlisans Programı
K10	Kahramanmaraş	5 Yıl	İlahiyat Lisans Programı
K11	Kahramanmaraş	19 Yıl	İlahiyat Lisans Programı Kelam Yüksek Lisans Programı
K12	Kahramanmaraş	42 Yıl	İlahiyat Önlisans Programı
K13	Kahramanmaraş	31 Yıl	İLİTAM Programı
K14	Kahramanmaraş	10 Yıl	İlahiyat Önlisans Programı

1.2. Veri Toplama

Çalışma iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada nitel veri toplama tekniklerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Buna göre araştırmanın veri toplama aşamasında ulaşılabilen tüm veri tabanlarından, kütüphanelerden, ilgili kurumların yayınlarından, eğitim ağlarının elektronik sayfalarından, ulusal ve uluslararası arama motorlarından istifade edilmiş, basılı bilimsel kaynaklardan yararlanılmıştır. Böylece MDR konusuyla ilgili literatür incelenmiş, araştırma problemiyle ilgili veriler toplanmıştır.

Çalışmanın ikinci aşamasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme, araştırmaya katılan bireylerin belli bir konuda duygu ve düşüncelerini anlatma etkinliği olarak tanımlanmaktadır (Karataş, 2017). Görüşmenin temel amacı bireyin iç dünyasına girerek onun bakış açısını anlamaya çalışmaktır. Görüşme yoluyla araştırılan konu hakkında bireyin

deneyimleri, tutumları, düşünceleri, niyetleri, yorumları, zihinsel algıları ve tepkileri gibi gözlenemeyen bilgilere ulaşılması umut edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016; Punch, 2016). Buna göre depremzedelere yönelik MDR hizmetlerinde bulunan din görevlileriyle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Etik kurul onayı, 22.06.2023 tarihinde Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları ve Bilimsel Yayın Etik Kurulundan alınmıştır.

1.3. Veri Analizi

Din görevlilerinin, depremzedelere yönelik MDR hizmetlerine ilişkin görüşlerini belirlemeye çalıştığımız bu araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen nitel veriler betimsel analiz modeline göre çözümlenmiştir. Buna göre elde edilen veriler betimlenmiş, neden-sonuç ilişkileri irdelenmiş ve araştırma problemiyle ilgili sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Görüşme yoluyla toplanan veriler temalar altında düzenlenmiş ve tanımlanmıştır. Birbiriyle ilişkilendirilen veriler doğrudan alıntılarla desteklenmiş, böylece zengin betimlemelerin ortaya çıkması, araştırma bulgularının anlamlı ve mantıklı bir biçimde sunulması verilerin güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

2. Bulgular

Araştırma verilerini, Kahramanmaraş'ta depremzedelere yönelik MDR hizmetlerinde bulunan din görevlileriyle yapılan görüşmeler oluşturmaktadır. Yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerle toplamda 5 tema oluşturulmuştur. Bu temalar; "Personel Planlaması", "Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri", "Alınan Eğitim ve Niteliği", "Sahip Olunması Gereken Yeterlikler" ile "Karşılaşılan Sorunlar" şeklindedir.

2.1. Personel Planlaması

Bu temanın altında üç alt tema bulunmaktadır. Bu alt temalar; "Din Görevlilerinin Gönüllü Olma Durumu, Din Görevlilerinin Hizmete Yönelik Ön Hazırlıkları ve Din Görevlilerine Yönelik Bilgilendirme (Brifing) Faaliyetleri" şeklindedir.

2.1.1. Din Görevlilerinin Gönüllü Olma Durumu

Katılımcılar, depremzedelere yönelik MDR hizmetlerini gönüllü olarak üstlendiklerini ifade etmişlerdir. Bu göreve talip olan din görevlileri, depremin yaşandığı ilk günden itibaren isimlerini bağlı buldukları müftülüklere bildirmiştir. Görevlendirmelerde zorunlu veya keyfi bir durumun olmadığını, herkesin kendi isteğiyle göreve gittiğini vurgulamışlardır. Katılımcıların ilgili ifadelerinden kesitler şöyledir:

“Biz zaten kendimiz gönüllü olarak istedik. Ondan sonra müftülüğümüz bizi yönlendirdi.”

(K4)

“Emrivaki değildi. Emrivaki de yapılabilirdi. Sonuçta amirimiz gitmek zorundasın diyebilirdi. Ama bizde öyle bir şey yok. Tamamen gönüllülük esaslı. Oraya sıraya giriyorsun. Sıran geldikçe gidiyorsun. Müsaitsen hemen onu göreve yazıyorlar. Yoksa hemen sıradan birisi. Zaten bekleyen çok.”

(K3)

Söz konusu ifadelerden de anlaşılacağı üzere katılımcılar, deprem bölgesinde MDR hizmetleri veren din görevlilerinin gönüllü olarak gönderildiklerini ortaya koymuştur. Ancak bu noktada önemli olan, işin akışını kolaylaştıran ve işi etkin bir şekilde yerine getiren kişilerin tercih edilmesidir. Netice itibariyle görevin gerekliliklerinin yerine getirilmesi kadar işin verimliliğini artıran, sorunsuz bir şekilde ilerlemesine katkı sağlayan kişilerin tercih edilmesi de önem arz etmektedir.

2.1.2. Din Görevlilerinin Hizmete Yönelik Ön Hazırlıkları

Kahramanmaraş'a gönderilen din görevlilerinin tamamı intikal öncesinde kendilerine görevin niteliği ve hedefine yönelik herhangi bir bilgilendirme yapılmadığını, kendileriyle herhangi bir doküman paylaşımında bulunulmadığını ifade etmişlerdir. Bu konuyu örnekleyici açıklamalardan bazıları şunlardır:

“İntikal öncesinde bir bilgilendirme bile yapılmadı. Dolayısıyla hazırlık da yapamadık.” (K4)

“En azından bilgilendirme için bir kâğıt bile olsa güzel olurdu yani. Dikkat edeceğimiz hususlar bunlar diye bir gün önceden bilgi notu verilebilirdi. Çünkü gideceğimiz Cuma'dan belliydi. Pazartesi yola çıktık. Arada iki günlük bir zaman vardı. En azından cuma günü verilebilirdi. Tabi ani bir şey oldu, kimsenin beklediği bir şey değildi.” (K1)

Din görevlileri, MDR hizmetlerinin daha etkin ve verimli bir şekilde yerine getirilmesi için ön hazırlık yapılması, bunun için ise gerekli bilgilendirmelerin zamanında yapılması gerektiğini vurgulamışlardır. MDR hizmetlerinde bulunacak din görevlilerine gerekli bilgilerin verilmemesinin bir eksiklik olduğu ve söz konusu hizmetlerin kalitesini olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir.

2.1.3. Din Görevlilerine Yönelik Bilgilendirme (Brifing) Faaliyetleri

Deprem bölgesine bir hafta süreyle gönderilen din görevlileri, verecekleri hizmetle ilgili herhangi bir brifing yapıp yapılmadığı sorusuna farklı cevaplar vermişlerdir. Kimi din görevlileri kendilerine gerekli bilgilendirmenin yapıldığını ifade ederken kimileri de ya yapılan bilgilendirme faaliyetlerinin yetersiz kaldığını ya da herhangi bir bilgilendirme yapılmadığını ifade etmişlerdir. İlgili bulguyu destekleyen bazı açıklamalar şu şekildedir:

“Gittiğimiz gün ne yapmamız gerektiğini sorduk. Orada sürekli kalan müftülerimiz vardı. Vaizlerimiz vardı. Onlar sürecin başından itibaren oradaydılar. Depremzedelerle birlikteydiler. Zaten az çok ihtiyacı anlamışlar. Bize yapılması gerekenlerle ilgili genel bir bilgilendirme yaptılar.” (K1)

“Bilgilendirme yapıldı. Mesela orada sana birisi fevri davranabilir denildi. Alttan alacaksın. Belki tamamen sen haklısın. Atıyorum yol vermedi işte. Arabayla gidiyorsun kırmızıda geçti. Tam geçti kornaya bastık sen ne yapıyorsun en basitinden. Ama orada öyle olmaz. Bize bu tarz şeyleri söylediler. Tamamen soğukkanlı, kuşatıcı, gönül alıcı olmamız gerektiği söylendi.” (K3)

Bilgilendirme sırasında görevlilere olası fevri davranışlar karşısında nasıl tepki vermeleri gerektiği söylenmiştir. Soğukkanlı, kuşatıcı ve gönül alıcı bir tavır sergilemeleri tavsiye edilmiştir. Depremzedelerin maddi ihtiyaçlarını karşılamak gibi kişisel müdahalelerden kaçınılması gerektiği vurgulanmıştır. Manevi destek ve rehberlik yapılması teşvik edilirken, maddi ihtiyaçların karşılanmasının beklenti oluşturabileceği ve görevin kapsamının aşılacağı belirtilmiştir.

Bilgilendirme faaliyetlerinin yetersiz kaldığını ya da herhangi bir bilgilendirme yapılmadığını örnekleyici açıklama ise şu şekildedir:

“Biz ne yapacağız orda dedik. Tabi bilmiyorsun. Tamam din hizmetleri işimiz, yaparız. Namazı kıldırırız. Teravih namazlarıdır, sohbetlerdir bunlar zaten bizim işimiz. Alo fetvaya zaten bakıyoruz, insanların gündelik sorunlarına cevap veriyoruz. Fakat ne yapacağız orada diye insan yine bir soruyor, öğrenmek istiyor. Dediler ki diyanet işleri başkanlığı yeleğini giyeceksiniz, ispat-ı vücut yapacaksınız. İfadeyi unutmuyorum. Yani biz buradayız. Tamam, doğru ispat-ı vücut yapalım, biz buradayız diyelim de bu kadar mı? Başka bir şey yok mu?” (K6)

K6, sorulan soruya verdiği cevapla göreve giden din görevlilerinin, görevlerinin ne olacağı konusunda net bir bilgi alamadıklarını ve bu durumun kendilerini endişeye sevk ettiğini ifade etmiştir. Katılımcıların aynı soruya farklı cevaplar vermesi, bizlere bilgilendirme konusunda genel bir uygulama olmadığını göstermesi açısından önemlidir.

2.2. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri

Bu temanın altında dört alt tema bulunmaktadır. Bu alt temalar; “Sunulan Hizmetler, Hizmetlerin Sunulduğu Mekânlar, Hizmetlerin Verilmesinde İzlenen Yol ve Sunulan Hizmetlerin Etkileri” şeklindedir.

2.2.1. Sunulan Hizmetler

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Kahramanmaraş’a gönderilen din görevlileri, MDR hizmetleri sunmakla kalmamış, aynı zamanda klasik cami içi ve cami dışı din hizmetlerini de

yerine getirmeye özen göstermiştir. Depremzedelerle bir araya gelmek ve dua etmek, namaz kıldırmak, Kur'an okumak, defin iş ve işlemlerini gerçekleştirmek, vaaz etmek gibi görevler din görevlileri tarafından icra edilmiştir. Bu faaliyetlerle, MDR hizmetlerinde olduğu gibi, toplumun manevi ihtiyaçlarının karşılanması ve depremzedelere destek olunması amaçlanmıştır. Din görevlilerinin yerine getirmeleri gereken faaliyetlerden biri de defin iş ve işlemleri (cenaze yıkama, kefenleme, cenaze namazı kıldırma) olmuştur. Din görevlileri bölgede buldukları süre zarfında toplu mezarlıkların ziyaret edildiğini ve depremde hayatını kaybedenler için dua edildiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların söz konusu durumu açığa çıkardığı örnek açıklamaları şöyledir.

"Oturur güzel bir eser okurdum onlara. Kur'an okurdum. O sobanın başında daha çok hoşlarına giderdi. Hemen depremzedeler toplanırdı. Güzel bir Aşır okurdum, sonra güzel bir ilahi okurdum." (K2)

"Aynı zamanda cenazelerle uğraşıyorduk. Getirilen cenazelerin defin işlemleriyle uğraşıyorduk." (K9)

"Bizim gittiğimiz zaman ramazan ayıydı. Mesela akşam teravih ve sohbet görevlerimiz vardı. Vaazlara çıkıyorduk. Halka motivasyon verici konuşmaları yapıyorduk." (K6)

Katılımcılar, yakınlarını kaybeden depremzedelere manevi destek sağlama ve onları teskin etme çabalarını ifade etmişlerdir. Depremzedelere sabır telkin edilmiş, yaşadıkları acıların geçici olduğu ve Allah'ın her zorluğun karşılığında bir kolaylık vereceği gibi dini öğretilerle moral vermeye çalışılmıştır. Peygamberlerin yaşadıkları zorluklar örnek gösterilerek acıları hafifletilmeye çalışılmıştır. İlgili bulguyu destekleyen bazı açıklamalar şunlardır.

"Adam gelip bize depremin yıkıcı etkilerinden bahsettiğinde peygamberlerin başından geçen hadiseleri anlatıp teskin etmeye çalışıyorduk. Mesela peygamber efendimiz Taif'te taşlanmış. Ama bu meşakkatte katlandığı için ona Medine bahşedilmiş. Bir şey başınıza geldiğinde Allah mutlaka karşılığında bir şey verecektir diyebiliyoruz. İster bu dünya da ister öbür dünyada. Biz onlar böyle teskin edebiliyoruz." (K4)

"Onları rahatlatacak, teselli edecek şeyler söylemeye çalıştık. Mesela çocuğunu kaybetmiş birisi vardı. "Sen önden şefaathçi göndermişsin" dedik. Bunu duyunca tebessüm ediyor, rahatlıyor. O inşallah ahirette cennetlidir diyorsun. Bunları insanların duymaya ihtiyacı var. Yani o zaman kendisini bir nebze de olsa rahat hissediyor." (K6)

MDR hizmetleri için görevlendirilen din görevlileri, depremzedelere yardımcı olma ve onların ihtiyaçlarını karşılama konusunda azami özen gösterdiklerini ifade etmişlerdir. İnsanların dini/manevi ihtiyaçlarının yanı sıra fiziki (temel) ihtiyaçlarını (çocuklara banyo yaptırılması ve onlara rahatlık sağlanması gibi) da dikkate aldıklarını belirtmişlerdir. Verilen hizmetler somut

eylemlerle desteklenmiş, çadırlar ziyaret edilmiş, depremzedelerin hâl ve hatırları sorulmuş, kendilerini yalnız hissetmelerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların konuyu örnekleyici açıklamalardan bazıları şunlardır:

“Sadece yanlarında olmak, sadece ellerini tutmak, sadece üstünü başını toparlamasına yardımcı olmak. Biz depremden 3-4 gün sonra çıkan o çocukları banyo yaptırdık. Yani biz orada o çocukların sakin uyuyabilmeleri için ellerini tuttuk.” (K8)

“Elinizden hiçbir şey gelmese bile sadece susup onları dinlemek bile onlar için inanılmaz faydalı oluyor. Yanlarından ayrılırken insanların ne kadar mutlu olduklarını, o çocukların, kadınların Allah razı olsun demelerinden anlıyorsunuz.” (K3)

Din görevlileri, yukarıda sayılan MDR hizmetlerinin yanı sıra depremzedelerin ihtiyaçlarına ve bölge şartlarına göre çeşitli hizmetler sunduklarını söylemiştir. Bu hizmetlerin başında ise yardım dağıtma faaliyetleri gelmektedir. Katılımcılar, özellikle Diyanet'in kurduğu aş evleri, mobil mutfaklar ve diğer yardım programları aracılığıyla ihtiyaçların karşılanması ve yardımların dağıtılması çalışmalarına katılmışlardır.

Din görevlileri tarafından yerine getirilen bir diğer faaliyet ise depremzedelerin ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve imkânlar ölçüsünde karşılanması olmuştur. Buna göre din görevlileri tarafından yapılan ziyaretler esnasında depremzedelerin ihtiyaçları belirlenmeye çalışılmış, notlar alınmış ve bu ihtiyaçların karşılanması için gerekli mercilerle iletişime geçilmiştir. Katılımcıların ilgili ifadelerinden kesitler şöyledir:

“Diyanetin toplanan yardımları vardı. Biz oraya da gittik. Caminin bir bölümünü komple diyanetin toplanan yardımına ayırmışlar. Bir kısım arkadaş köy köy gezdiler. Maddi yardım götürdüler.” (K1)

“Daha sonra insani yardım hizmetleri çalışmalarına katıldık. Diyanet vakfımızın orada ihtiyaca binaen kurmuş olduğu aş evleriyle, mobil mutfaklarıyla ve aynı-nakdi yardımların yerlerine ulaştırılmasıyla ilgili insani yardım çalışmalarına katılmış olduk.” (K7)

“Çünkü ben şuna da şahit oldum. Mavi yelekli olduğumuz için teyzeler gelirlerdi. Oğlum şöyle şöyle bir yardım kuruluşu varmış, nerde? Arıyordum, soruyordum, soruşturuyordum.” (K2)

Depremzedelerin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanması, çeşitli aktivitelere katılımlarının sağlanması oldukça önemlidir. Özellikle deprem gerçeğiyle karşılaşmış olan çocukların sosyal etkinliklere katılmaları, bu etkinlikler yoluyla enerjilerini atmalarının sağlanması, boş zamanlarını daha verimli kullanmaları olası sorunların önlenmesi açısından gerekli görülmektedir. Depremzedelere yönelik sosyal ve kültürel etkinliklerin önemini vurgulayan bazı katılımcılar, özellikle genç din görevlilerinin çocuklarla top oynama etkinliği

düzenlediklerini dile getirmiştir. Din görevlileri çocuklarla kurdukları iletişim ve onların ilgisini çeken etkinlikler aracılığıyla topluma ve özellikle de çocuklara destek olmaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların söz konusu durumu açığa çıkardığı örnek açıklamaları şöyledir:

“Arkadaşlar top oynuyorlardı çocuklarla. Bizim genç, futbola yatkın arkadaşlarımız. Çocukların en çok sevdiği şeylerden bir tanesi. Hemen bir maç yapıyorlar, maç kuruyorlar, top oynuyorlar falan.” (K3).

“Oradaki insanları sosyal olarak meşgul etmeniz lazım. Karnı tok olan ama meşgul olmayan insanla şeytan meşgul oluyor. O yüzden sizin oradaki insanları sosyal olarak muhakkak bir şeyle meşgul etmeniz lazım. Çocukları o küçük 6-7 yaşından 15 yaşına kadar olan çocukları her gün birilerinin alıp maça, satranca, koşuya götürüp enerjilerini atmalarını sağlamak lazım.” (K5).

Katılımcılardan birçoğu deprem bölgesindeki görevlerinin MDR hizmetleri ile sınırlandırılmayacağını, bunun yanında ihtiyaç duyulan diğer alanlarda da görev yapılması gerektiğini şu cümlelerle belirtmiştir:

“Gittiğimiz dönemde özellikle yağmurların çok yoğun olduğu bir zamandı. Hemen hemen bütün çadırları su basmıştı. Bu çadırların temizliği ile ilgilendik. Yeni çadırlar kurduk. Gece 00.00 ‘da bizi aradılar. Konteynerler gelmiş. Kurulacak. Kurar mısınız? Başımız gözümüz üstüne. Biz bu iş için geldik. Buraya uyumak için gelmedik dedik.” (K2)

“Mesela diyor ki hocam çadırım su alıyor. Ben beceremiyorum, yapamıyorum diyor. Kazmayı küreği alıp onun çadırını tamir ediyorduk. Yanına kanal kazıyorsun. Veya üzerinden akıtıyor, ona çözüm bulmaya çalışıyorsun.” (K3)

“Odun kıran oldu. Hastaların yanına gidip o manada yardım eden oldu. Orada şunu ayırt edemiyorsunuz. Hizmetler birbirinin içine çok geçmiş oluyor. O psikolojiyle ben sadece kendi alanımı yapacağım profesyonelliğinde davranamıyorsunuz.” (K7)

Depremzedelere yönelik MDR hizmetlerinde bulunmak üzere bölgeye gönderilen din görevlilerinin yardım dağıtımı ve çadır kurulumu gibi acil ihtiyaçlara yönelik görevler üstlenmeleri her ne kadar olumlu olarak değerlendirilse de bu durum katılımcıların asıl görevleri olan MDR hizmetlerinin sekteye uğramasına, periyodik görüşmelerin gerçekleştirilememesine neden olmuştur. Diğer yandan fizyolojik ihtiyaçlar giderilmeden yapılacak MDR hizmetlerinin başarıya ulaşma şansının bulunmadığı da açıktır. Bu noktada din görevlilerinin, depremzedelerin acil ihtiyaçlarına yanıt vermelerinin yanı sıra asıl görevleri olan manevi destek hizmetlerine odaklanmaları ve bu ikisi arasında denge sağlamaları önem arz etmektedir.

2.2.2. Hizmetlerin Sunulduğu Mekânlar

Depremi ilk günlerinde bölgeye intikal eden din görevlileri, defin iş ve işlemleri (cenaze yıkama, kefenleme, cenaze namazı kıldırma vb.) nedeniyle daha çok mezarlıklarda hizmet verdiklerini aktarmıştır. Daha sonraki dönemlerde bölgeye giden din görevlileri ise çalışmalarını genellikle çadırkentlerde, bazen de konteyner kentlerde sürdürdüklerini dile getirmiştir. DİB tarafından çadır ve konteyner kentlerde kurulan 4-6 yaş Kur'an kursları, MDR hizmetlerinin verildiği mekânların başında gelmektedir. Buradaki faaliyetler her ne kadar başlangıçta 4-6 yaş arasındaki çocuklar için düşünülmüş olsa da sunulan hizmetlerin çocukların yanı sıra yetişkinleri ve yaşlıları da kapsayacak şekilde genişletildiği ifade edilmiştir. Din görevlilerinin konuyu örnekleyici açıklamaları şu şekildedir:

“Orada bizim çadırlarımız var. Diyanet çocuk evi diye ve dolup taşıyordu. 4-6 yaş Kur'an kursu hocalarımız var onlarda geliyorlardı.” (K3)

“Biz çadırda özellikle hanımlarla ilgileniyorduk. Ben sonra arkadaşlarla şöyle bir görüşme yaptım. Acaba dedim, dışarı çıksak ve konteynerleri dolaşsak mı? Böyle bir ziyaret yapsak. Belki içeri kabul etmek isteyenler olabilir dedim.” (K8)

2.2.3. Hizmetlerin Verilmesinde İzlenen Yol

Din görevlileri, depremzedelere yönelik hizmetlerinde büyük bir özveriyle çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Sınırlı bir zaman diliminde yüzlerce çadıra manevi destek ziyaretlerinde bulunma çabası içinde olduklarını belirtmişlerdir. Kadın din görevlilerinin kadınlarla, erkek din görevlilerinin ise erkeklerle birebir temas kurarak, cinsiyetler arası uyumu sağlamak ve hizmetlerini daha etkin kılmak amacıyla böyle bir metot benimsediklerini ifade etmişlerdir. Bu uygulamanın, hizmet alan depremzedeler nezdinde daha olumlu bir karşılık bulduğunu vurgulamışlardır. Katılımcıların bu noktadaki görüşleri, bu durumu destekler niteliktedir. Katılımcıların ilgili ifadelerinden kesitler şöyledir:

“Bir masa başında oturup gelmelerini beklemedik. Biz onların ayağına gittik. Zaten onların arzuları da bu yöndeydi. Tek tek çadırların hepsini gezdik.” (K1)

“Bayan arkadaşlar da vardı. Bayanlar bayanlarla görüştü, erkekler erkeklerle görüştü. Bu şekilde bir çalışma yaptık.” (K2)

2.2.4. Sunulan Hizmetlerin Etkileri

Din görevlileri, depremzedelerin kendilerine gösterilen samimi ilgiden hoşnut olduklarını, depremzedelerin de DİB görevlileri tarafından sunulan MDR hizmetlerini büyük bir memnuniyetle karşıladıklarını belirtmiştir. Depremzedelerin din görevlilerine herhangi bir sitemde bulunmamaları ve verilen hizmetleri takdir etmeleri, bu memnuniyetin bir göstergesi

olarak değerlendirilmiştir. Katılımcıların söz konusu durumu açığa çıkardığı örnek açıklamaları şöyledir:

“Her gittiğimiz yerde insanlar Allah devletimizden razı olsun. Diyanetten razı olsun. Hocam depremin ilk gününden beri buradaydınız, şahidiz dediler. Allah razı olsun dediler. Sitemle gelen hiç görmedim.” (K1)

“Adam bizim elimizi ayağımı öpmek istedi. Karşılıklı ağlamıştık orada. Dedi ki ‘hocam eğer ki siz gelmeseydiniz, Türkiye’nin diğer bölgelerinden imamlar gelmeseydi, vallahi bizim cenazelerimiz sokaklarda kokardı. Sizin bu gelmeniz bize çok büyük destek oldu. Maraş bunu hiç unutmayacak’ demişti.” (K5)

“Geldiniz buraya kadar, zahmet ettiniz diyenler oldu. Bu nezaket beni derinden etkiledi açıkçası. En çok etkileyen o olmuştu. Yaşadıkları acılara rağmen, ‘o kadar yolu geldiniz bizim için’ deyip bizi düşünceleri gerçekten çok takdire şayandı yani. Anadolu irfanı dediğimiz şey bu herhâlde.” (K8)

Söz konusu ifadelerden de anlaşıldığı üzere, katılımcıların depremzedelere yönelik yürüttüğü MDR hizmetlerinin depremzedeler nezdinde olumlu karşılandığı, Diyanet İşleri Başkanlığının ve din görevlilerinin kendilerini yalnız bırakmadığı hissiyatı uyandırdığı vurgulanmaktadır. Depremzedelerin, Diyanet personelinin varlığıyla rahatladıkları ve kendilerini desteklenmiş hissettikleri dile getirilmiştir. Bu ifadeler, Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin depremzedelere yönelik hizmetlerinin toplum nezdindeki değerini ve etkisini yansıtmaları açısından önemlidir.

2.3. Alınan Eğitim ve Niteliği

Bu temanın altında üç alt tema bulunmaktadır. Bu alt temalar; “Din Görevlilerinin Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Eğitimi Alma Durumu, Alınan Eğitimin İhtiyacı Karşılama Durumu ve Alınması Gereken Eğitimin Niteliği” şeklindedir.

2.3.1. Din Görevlilerinin Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Eğitimi Alma Durumu

Din görevlilerinden bazıları MDR hizmetleri öncesinde gerekli eğitimleri aldıklarını ifade ederlerken bazıları gerekli eğitimleri almadıklarını dile getirmişlerdir. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri aşağıdaki gibidir.

“Tam manasıyla biz psikolojik bir eğitim almadık. Çünkü benim alanım değil. Ama dini anlamda insanların aklına gelen kendi bilgimiz dâhilinde olan şeyleri de cevaplamaya çalıştık. Ne kadar başarılı olduk orasını da bilmiyorum.” (K1)

“Camiler mahallelerin manevi danışmanlık bürosu gibi. Yani size bir şey geldiği zaman diyelim ki bilmiyorsunuz. Ona da bir cevap vermek zorundasınız. Ne yapacaksınız? Mecbur araştırıp,

öğreniyorsunuz. Cami bir okul, seni geliştiriyor, yetiştiriyor. Biz her türlü hedef kitle ile muhatap olan kişileriz. Onun için deprem bölgesinde hiçbir sıkıntı çekmeden onların kisvesine büründük, ayak uydurduk.” (K3)

Söz konusu yanıtlar, katılımcıların gerekli eğitimleri almadıklarını ifade etmelerine rağmen, kendi bilgi birikimleri ve deneyimleri doğrultusunda insanların dini konulardaki sorularını cevaplamaya çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Bazı katılımcılar, daha önceki bilgi ve deneyimlerinin, MDR hizmetleri sırasında sorulan sorulara cevap verebilecek düzeyde olduğunu düşünmektedir.

Eğitim almadıklarını ifade eden katılımcılar kadar eğitim aldıklarını belirten katılımcılar da olmuştur. Din görevlileri, özellikle lisans ve lisansüstü öğrenim esnasında alınan eğitimleri ve bu eğitimlerin MDR hizmetlerine sağladığı avantajları şu cümlelerle dile getirmiştir:

“İlahiyat fakültesinde okudum ve yüksek lisansımı din eğitiminde yaptım ben. Ankara Üniversitesinde. Öğretmen olmak için formasyon tarzında verdiler ama. Çalışmalarımız bu anlamda din psikolojisi, din sosyolojisi derslerini aldık. Yani belli yaş gruplarına göre nasıl olması gerektiğini.” (K6)

“Yani ilahiyatta ben din psikolojisini gördüğümü hatırlıyorum. Psikoloji adına okumalarımı imam hatipten itibaren hep yapmıştım.” (K8)

Katılımcılar, MDR hizmetlerini yürütürken farklı eğitim ve deneyimlerinin sunduğu perspektifleri değerlendirmekte ve bu deneyimleriyle insanlara yardımcı olmaya çalıştıklarını vurgulamaktadır.

2.3.2. Alınan Eğitimin İhtiyacı Karşılama Durumu

Katılımcılara, daha önce aldıkları eğitimlerin depremzedelerin ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığı sorulmuştur. Bu bağlamda, bazı katılımcılar, sahip oldukları eğitim ve deneyimlerin MDR hizmetlerini etkili bir şekilde yürütmelerine ve depremzedelere yardımcı olmalarına katkı sağladığını vurgularken, diğer katılımcılar ise bu durumu aksi yönde ifade etmişlerdir. Alınan eğitimlerin söz konusu ihtiyacı karşılama durumuna ilişkin örnekleyici açıklamalardan bazıları şunlardır:

“Din görevlisi olmasaydık ya da bir dini eğitim almamış olmasaydık bu sorularla doğru çözümler yani doğru çözüm ürettik mi onu da bilmiyoruz, ama sonuçta insanların bizden ayrılırken bir nebze huzura kavuşarak ayrıldıklarını görüyorsun. Yüz ifadelerindeki o tedirginlik gidiyor. Aldığımız dini eğitim olmasaydı ben bunun başarılı olacağını düşünmüyordum.” (K4).

“İnsanların din görevlilerinin, din görevini icra ederken yapmış olduğu işler aslında depremde depremzede kardeşlerimizin yaşamış olduğu sorunlarla ortak alanlar var. Mesela daha

önceden bir din görevlisi kendi görevini icra ederken muhakkak bir cenaze evinde bulunuyor. Bir evi yanmış olan bir insanın evinde bulunmuş oluyor. Ya da evi yıkılmış olan insanın evinde bulunmuş oluyor. Dolayısıyla bunlar bizim güçlü yönlerimiz. Bu noktada tecrübelerimiz kısmen de olsa insanlara yaklaşma konusunda, teselli etme konusunda, onların acılarını dindirme anlamında onlara ahiretle ilgili söylediklerimizle ilgili.” (K7)

Alınan eğitimlerin söz konusu ihtiyacı karşılamadığını gösteren bazı açıklamalar ise şunlardır:

“Kendimi tamamen bu işi bilen manevi danışman olarak görmüyorum. Ama orda elimden geldiğince insanların yaralarına merhem olmaya çalıştım.” (K1)

“Bizim personelimizde işin doğrusu hep beraber oraya koştuk ama bir manevi destek, psikolojik destek, manevi yardım hepsi kendi içerisinde bir uzmanlık, bir hassasiyet gerektiren işler. Bu noktada gördüm ki kendimizi geliştirmeliyiz. Branşlaşmalıyız. Manevi destek hizmetini daha iyi yapmak için işin detayına hâkim olmalıyız.” (K7)

Katılımcılar, MDR hizmetlerinin uzmanlık gerektiren bir alan olduğunu kabul etmekle birlikte sahip oldukları dini bilgilerin depremzedelere yardımcı olmalarına katkı sağladığını vurgulamıştır. Yanıtlarında, kendilerini uzman manevi danışmanlar olarak görmemelerine rağmen, MDR alanında insanlara yardımcı olma çabası içinde olduklarını ve herkesle temas kurma gayreti gösterdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, MDR hizmetlerinin daha etkin ve profesyonel bir şekilde sunulabilmesi için bölgeye gönderilen din görevlilerinin bu alanda uzmanlaşması ve becerilerini geliştirmesi gerektiğini dile getirmişlerdir.

2.3.3. Alınması Gereken Eğitimin Niteliği

Katılımcılar, MDR hizmetlerinde bulunacak din görevlilerinin eğitiminin sadece mesleki nitelikleri değil, aynı zamanda alan bilgisi ve kişilik özelliklerini geliştirecek bir yapıda olması gerektiğini vurgulamışlardır. Katılımcılar ayrıca, din görevlilerinin eğitiminin yalnızca dini meselelerle sınırlı kalmaması gerektiğini, aksine psikoloji ve sosyoloji gibi sosyal bilimler alanında uzmanlaşmış kişilerden de eğitim almalarının önemini vurgulamışlardır. Katılımcıların bu konuya ilişkin örnekleyici açıklamalardan bazıları şunlardır:

“Özellikle manevi ilk yardım nasıl yapılır? Manevi ilk yardımın usulleri nedir? Zor zamanları yaşayan acısı olan depremzedeler bu tarzda acı yaşayan vatandaşlara nasıl yaklaşılır? Psikolojik olarak onlara yaklaşımın bilinmesi gerekir. Dolayısıyla bu tarz eğitimin bu nitelikte olması gerekir.” (K7)

“Bence ilk etapta dini eğitimin yanında sosyal bilimler, psikoloji, sosyoloji gibi bilimleri de bilmesi gerektiğini düşünüyorum. Sosyal bilimler dediğimiz psikoloji ve sosyoloji bilgisi kesinlikle olmalı.” (K10)

Bu çalışmada katılımcılar, din görevlilerinin yalnızca dini bilgiye sahip olmalarının yeterli olmayacağını, aynı zamanda Kur'an ve hadislerden alıntı yapabilme ve bunları doğru yerde kullanabilme yeteneğine sahip olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Buna göre katılımcılar, din görevlilerinin dinî metinlerin içeriğine ve bunların depremzedelerin hayatındaki yerine hâkim olmaları gerektiğini vurgulamıştır. K6 bu konuyu şu ifadelerle açıklamıştır:

“Sizin insanlara Allah'ın hangi ayetini, Resulullah'ın hangi sünnetini veya hadisini söyleyeceğinizi bilmeniz gerekiyor.” (K5)

Katılımcıların, “kişisel nitelikler” olarak özetleyebileceğimiz yanıtları arasında kültürel farklılıkların ve yerel yaşam tarzlarının dikkate alınmasının öneminin altı çizilmektedir. Katılımcılar, din görevlilerinin hizmet verdikleri toplumun kültürel arka planını ve yaşam tarzını anlamalarının, insanlara daha iyi hizmet vermeleri açısından önemli olduğunu vurgulamaktadır. K1'in bu durumu açıklamak için verdiği cevap şu şekildedir:

“Bir de kültürel bir farklılık var. Yani o bölgeyi bilmek lazım bence. İnsanların yaşayış şeklini. Benim buradaki artım eniştem Kahramanmaraşlı. Kahramanmaraş'a birkaç kere gitmiştim. Ondan dolayı çok yabancılık çekmedim.” (K1)

Katılımcıların dile getirdiği bir diğer kişisel nitelik, empati kurma becerisidir. Katılımcılar, depremzedelerin yaşadıkları duyguları anlayabilmek ve onlara daha iyi destek sağlayabilmek için empati kurmanın gerekliliğine işaret etmektedir. Katılımcıların ilgili ifadelerinden kesitler şöyledir:

“Normal bir insanla muhabbet edersen 5 dakika geçer anlarsın ama depremzede bir insan çok farklı duygulara sahip. O duyguyu senin yaşaman lazım. Özellikle o empati duygusunu kendimde çok hissetmeye çalıştım.” (K1)

Eğitime konu edilmesi gereken ve kişisel nitelikler başlığı altında ele alabileceğimiz bir diğer nitelik, iletişim becerisidir. Bazı katılımcılar, MDR hizmetleri esnasında bazı depremzedelerle iletişim kurma konusunda zorluk yaşadıklarını, bu sorun nedeniyle iletişim becerilerini geliştirmeye ihtiyaç duyduklarını ifade etmiştir. Katılımcıların ilgili bulguyu destekleyen bazı açıklamalar şunlardır:

“Benim mesela en çok sorun yaşadığım konu karşımdaki insanla direkt nasıl muhabbet edeyim. Bununla alakalı bir problem yaşadım.” (K1)

“Çeşitli kesimlerle muhatap oluyorsunuz. İşte bir Suriyeliyle nasıl muhatap oluruz. Yani onların kültürleri nelerdir? Yarın bir gün bu Afgan olur yarın bir gün bu Mısırlı olur. Hepsinin kültürleri birbirinden farklıdır. Iraklılar hiç Suriyelilere benzemez. Yani onlar da Müslüman onlar gelmişler ama çok farklılar. İşte bu yapılarını iyi analiz etmek, iyi bilmek lazım.” (K6)

2.4. Sahip Olunması Gereken Yeterlikler

Bu tema altında iki alt tema bulunmaktadır. Bu alt temalar; “Mesleki Yeterlikler” ile “Kişisel Yeterlikler” şeklindedir.

2.4.1. Mesleki Yeterlikler

Katılımcılar, MDR hizmetlerinde bulunacak din görevlilerinin Kur'an ve Hadis kültürüne sahip olmaları gerektiğini, bir diğer ifadeyle İslam inancının başlıca kaynakları olan Kuran ve Hadislerin temel kavramlarını, prensiplerini ve hükümlerini bilmesi, anlaması, içselleştirmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. K7'nin ilgili bulguyu destekleyen cevabı şu şekildedir:

“Yani şöyle mesela acının karşısında insan dinle, maneviyatla tedavi olur. Ancak siz bu kullandığımız argümanları, ayeti kerimeleri, hadisi şerifleri ya da kader algısını, Allah'ın takdirini, depremi, insanın deprem üzerindeki etkisini, deprem bölgesindeki yapılaşmasını yanlış anlatırsanız bu, insanlarda yanlış sonuçlara, yanlış inançlara sebep oluyor. Dinle belki irtibatını koparacak şekilde bir sonuca, ikincil bir travmaya sebep oluyor.” (K7)

2.4.2. Kişisel Yeterlikler

Görev Bilinci ve Gönüllülük

Katılımcılar, söz konusu hizmetlerin yerine getirilmesinde gönüllü olunması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca, MDR hizmetlerinde bulunacak personellerin kendilerine verilecek işi beklemek yerine, aktif olarak görev almaya ve ne gerekiyorsa yapmaya hazır olmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Katılımcıların ilgili ifadelerinden kesitler şöyledir:

“Yani işi bekleyen değil, işe atılan. Yani bana görev verilsin. Ben bekliyorum hazırım değil ben buraya zaten bunun için geldim. Her şeye hazırım. Ne varsa ben yapayım.” (K2)

“Gönüllü olmalı. Zorla bir adamı gönderirseniz iş yapamaz. O adam, o bayan o işi kendi rızası ile yapıyor olmalı.” (K5)

Bir diğer katılımcı, gönüllülük ilkesinin önemine vurgu yaparken görevlendirilen personellerin kendi konforlarını ve bireysel ihtiyaçlarını ön planda tutmaması gerektiğini, görevin gerekliliklerini yerine getirmeye odaklanmalarının önemini şu ifadeyle belirtmiştir:

“Görevlendirilen, geldiği yerde kendi konforunu düşünmemeli. Ben bunu yaşadım bizzat. Görevlendirilen kişi kendi konforuna uygun oda yapmaya çalıştı. Gönüllü olmasa bile uygun olması lazım, bunun bir şekilde tespit edilip göreve uygun olması lazım.” (K10)

Faydalı Olma Duygusu

Katılımcılar, MDR hizmetleri için “faydalı olma duygusunun” önemini sıkça ifade etmişlerdir. Bu duygunun başkalarına yardım etmek, destek olmak, katkı sağlamak veya bir hizmet sunmak gibi şekillerde kendini gösterdiğini belirtmiştir. K5’in ilgili bulguyu destekleyen cevabı şu şekildedir:

“Deprem bölgesine geldiğinde geridekileri düşünmeyecek. Ailevi problemleri olmayan, çocuk problemleri olmayan insanlar olması lazım.” (K5)

Faydalı olma duygusu, toplumsal ilişkilerde pozitif bir rol oynamaktadır. İnsanların başkalarına yardım etme ve onların refahını artırma çabasıyla ilgilidir. Faydalı olma duygusu, kişilerin kendilerini değerli hissetmelerine de katkı sunmaktadır. Nitekim başkalarına yardım etmek veya onların ihtiyaçlarını karşılamak kişinin kendi önemini ve etkisini görmesini sağlamaktadır.

İletişim Becerisi

MDR hizmetlerinde bulunan din görevlileri insanlar arası ilişkilerin önemine sıkça vurgu yapmıştır. Etkili ve pozitif iletişim becerilerine sahip olmanın MDR hizmetleri için önemli olduğunu belirtmiştir. Din görevlileri, verilen hizmetlerin başarısının, insanların birbirleriyle olan olumlu ve yapıcı ilişkilerinden geçtiği mesajını vermiştir. K5’in ilgili bulguyu destekleyen açıklaması şu şekildedir:

“Bir kere insani ilişkilerinin kuvvetli olması lazım. Sadece bunların değil bütün görevlilerin insani ilişkilerinin kuvvetli olması lazım. Biraz daha sert mizaçlı değil güleç yüzlü insanların olması lazım.” (K5)

Katılımcılar, depremzedelerle iletişim kurarken onların hassasiyetlerini, tercihlerini ve kişisel özelliklerini göz önünde bulundurarak farklı iletişim yaklaşımları kullanmanın önemine dikkat çekmiştir. K5’in ilgili bulguyu destekleyen açıklaması şöyledir:

“İletişim becerileri en başta geliyor yani. Hangi kelimeyi, hangi cümleyi, hangi kıssayı, hangi ayeti, hangi hadisi, hangi olayı nerde anlatacağını iyi bilmek gerekiyor. İnsanları rahatlatıcı şeyleri söylemek lazım. Gönülleri rahatlatmak lazım. Bazen size gelen kişi son raddedeki kişi olabilir, intihardan önceki son raddede olabilir yani.” (K5).

Bu yaklaşım, etkili iletişimin temel prensiplerinden birini yansıtmaktadır: “Dinleyicinizi tanıyın ve ona göre konuşun.” Bu şekilde iletişim kurmak, karşılıklı anlayışı ve saygıyı artırırken

iletilmek istenen mesajın daha doğru ve etkili bir şekilde anlaşılmasını sağlarken iletişim kazalarının da önüne geçmektedir.

Tarafsızlık

Din görevlileri, MDR hizmetlerinin insanların din, dil, ırk, cinsiyet, cinsel tercih vb. özelliklerinden bağımsız olarak sunulduğunu ve sunulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Verilen hizmetlerin zor durumda kalan ve talepte bulunan bütün depremzedelere yönelik olduğunu belirtmişlerdir. K4 bu durumu şu örnekle açıklamaktadır:

“Biz Müslüman olduğunuz için buraya gelmedik. Zaten dünyanın dört bir tarafındaki afetlere gidiyor diyabet. Dinine, diline, ırkına, cinsiyetine cinsel tercihi de dâhil günümüzde böyle bir gerçeklik var. Biz o anda başına sıkıntı gelen mazlum kimse onun yanında olmalıyız. Yaratılanı severiz yaratandan ötürü.” (K4)

Burada din görevlileri, yardım faaliyetlerinin dini mensubiyete dayandırılmadığı, insanların dini ne olursa olsun yardım edilmesi gerektiği mesajını vermektedir. Bölgedeki faaliyetlerin insanlığa hizmet etme ve yardıma muhtaç olanlara destek olma prensibine dayandığını vurgulamaktadır.

Empati

Katılımcılar, depremzedelerin yaşadıkları acıları anlayabilmek için empati kurulması gerektiğini, bir diğer ifadeyle onların duygusal durumlarının, hissettiklerinin, düşüncelerinin ve yaşadıkları deneyimlerin dikkate alınmasını vurgulamaktadır. K2'nin ilgili bulguyu destekleyen ifadesi şöyledir:

“Önce o adamın ruh haline bürünmek lazım. Çadır-kentte böyleydi. Deprem bölgesi de böyleydi. Onların ruh haline büründüm. Ben gittiğimde günlerce ağladım. Yani düşünüyordum Ya Rabbi benim evlatlarım da olabilirdi bunlar, benim ailem de olabilirdi bunlar diye.” (K2)

Kişinin kendi ailesinin de benzer bir felaketle karşılaşabileceğini düşünmesi, yaşanan acıların ve insanlar üzerinde bıraktığı izlerin daha derinden hissedilmesini sağlamaktadır. Bu durum, din görevlilerini zorlukları gözlemlemekle kalmayıp, aynı zamanda o duyguları derinden hissetmeleri ve bu duygusal bağlamda yardım etme ihtiyacını kuvvetlendirmeleri anlamına da gelmektedir.

Merhamet

Din görevlileri “merhamet” kavramının önemi sıkça dile getirmiştir. Merhamet duygusunun önemli bir özellik olduğunu ve bu özelliğin MDR hizmetlerinde bulunacak din görevlilerinde bulunması gerektiğini, merhametin hassas bir konu olduğunu ve bu hassasiyetin

göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bunun duygusal ihtiyaçların karşılanması açısından önemli ve sözlü iletişimden daha etkili olduğu belirtilmiştir. K8'in ilgili ifadesi şöyledir:

“Sonsuz bir merhamet, peygamberî bir şey geliyor üstünüze, hani bir insana olan şefkati merhameti. Bence merhamet noktasında çok donanımlı olması gerektiğini düşünüyorum. Çok hassasiyeti bu noktada olmalıdır diye düşünüyorum.” (K8)

Merhamet, insan ilişkilerinde önemli bir role sahiptir. Toplumun sağlıklı bir şekilde işlemesi, toplum içindeki ilişkilerin güçlenmesi ve dayanışmanın artması için gereklidir. Bu nedenle insan ilişkilerinde, özellikle de MDR hizmetleri sürecinde merhamet sergilemek önemlidir.

Tevazu

Katılımcılar, MDR hizmetlerinde bulunacak din görevlilerinin alçak gönüllü ve mütevazı insanlar olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte din görevlilerinin genellikle sakin ve mülayim insanlar olduklarını ve bu özelliklerinin aldıkları dini eğitimle ilişkili olduğunu vurgulamışlardır. K3'ün söz konusu durumu açığa çıkardığı örnek açıklaması şöyledir.

“Din görevlilerinin kişiliklerine baktığımız zaman mülayim insanlardır. Böyle işte çabuk sinirlenmeyen. Bu biraz da şey, aldığımız o dini eğitim ile de alakalı biraz yani. Çünkü aldığımız dini eğitim de hep sakinlikle alakalı şeyler.” (K3)

Fiziksel ve Psikolojik Güç

Katılımcılar, böylesine büyük bir felaket ve neden olduğu yıkım karşısında din görevlilerinin hem bedensel hem de duygusal yönden güçlü olmalarının önemini ifade etmişlerdir. Depremzedelere yönelik MDR hizmetlerinde görevlilerin duygusal denge, stresle başa çıkma yeteneği, kararlılık, özsaygı ve motivasyon düzeyiyle birlikte kas kuvveti, dayanıklılık, esneklik ve genel sağlık durumlarının da önem arz ettiğini belirtmişlerdir. Nitekim din görevlileri, deprem bölgesinde buldukları süre zarfında sadece MDR hizmetlerinde bulunmamış, yardım dağıtımından çadır kurulmasına, enkaz kaldırmadan defin işlemlerine kadar çok çeşitli alanlarda hizmet vermiştir. İlgili bulguyu destekleyen bazı açıklamalar şunlardır:

“Manevi danışmanın kendi psikolojisi düzgün olmalı. Ruhsal sağlığı çok iyi olmalı. Yani önce kendi sağlıklı olmalı ki bu işi düzgün yapabilsin.” (K5)

“Psikolojinin güçlü olması gerekir. Orada acı yaşamış insanlarla beraber olacak çünkü. Kendi psikolojileri de güçlü olan insanların oraya gitmesi lazım.” (K7)

“Yani sen oraya gittiğinde parçalanmış ceset de bulabilirsin. Sen ona hazır olmalısın. Manevi danışmansın ya, onu yıkaman da gerekebilir. Kefenlemen de gerekebilir. Onun yanında onun ailesine destek de vermen gerekebilir.” (K2)

2.5. Karşılaşılan Sorunlar

Bu temanın altında beş alt tema bulunmaktadır. Bu alt temalar; “Koordinasyonda Yaşanan Aksaklıklar, Gerekli Ekipmanın Sağlanmaması, Yeterli Düzeyde İş Birliğinin Oluşmaması ile Hizmetlerin Devamlılığının Sağlanamaması” şeklindedir.

2.5.1. Koordinasyonda Yaşanan Aksaklıklar

Deprem bölgesinde gerçekleştirilen faaliyetlerin zorluğu konusunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Söz konusu deprem, geniş bir coğrafyayı etkileyerek büyük bir yıkıma neden olmuştur. Bu durum özellikle koordinasyon alanında bazı zorlukların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Yapılan görüşmelerde, depremzedelere yönelik MDR hizmetlerinde özellikle koordinasyon sürecinde yaşanan aksaklıklardan bahsedilmiştir. Katılımcılar, kendileriyle yapılan görüşmelerde acil durumların yönetimi sırasında yaşanan koordinasyon eksikliklerine ve iletişim sorunlarına vurgu yapmıştır. Süreçte, yanlış yönlendirmelerin yapıldığını ve bu durumun zaman kaybına yol açtığını belirtmişlerdir. K6'nın söz konusu durumu örnekleyici açıklaması şöyledir:

“Maraş'a gidiyor bir ekip. Diyorlar ki siz buraya neden geldiniz. İşte bizi buraya yönlendirdiler diyorsun. Sonra siz Elbistan'a gidin diyorlar. Elbistan'dan geçip Maraş'a gelmişlerdi zaten. Yanlış hatırlamıyorsam Tokat'tan gelen ekip böyle bir sıkıntı yaşamıştı. 80 km veya 180 km tam hatırlamıyorum, geri döndüler. Aynısı bir daha oldu. Hadi birincisi hataydı, Trabzon'dan gelen ekip de aynı sıkıntıyı yaşadı. Adam taa Trabzon'dan, Rize'den gelmiş Maraş'a geliyor, siz tekrar Elbistan'a yönlendiriyorsunuz. Yani Elbistan'da bir yığılma oldu ondan sonra. Yani bu kadarına gerek yoktu.” (K6)

Bazı katılımcılar ise acil durumlarda hızlı bir şekilde organize olmanın ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. Ancak, cenaze hizmetleri gibi belirli alanlarda yaşanan zorlukların söz konusu çalışmaların sekteye uğramasına neden olduğunu dile getirmiştir. K8'in ilgili bulguyu destekleyen açıklaması şu şekildedir:

“Bir de çok çabuk organize olmak gerekiyor diye düşünüyorum. Bu kefen ve cenaze hizmetleri konusunda çok kargaşalar çıktı deprem sürecinde.” (K8)

Söz konusu yanıtlardan da anlaşılacağı üzere katılımcılar, acil durum yönetimindeki zorlukları ve koordinasyonun önemini vurgulamakta, daha etkin ve hızlı bir şekilde hareket etmenin gerekliliğini belirtmektedir.

2.5.2. Gerekli Ekipmanın Sağlanmaması

Kendileriyle görüşülen din görevlileri, yaşadıkları pratik zorluklara ve eksikliklere de vurgu yapmıştır. Katılımcılar, mevsim koşullarına uygun kıyafet ve donanım eksikliğinin

depremedelere yönelik hizmetlerin verimliliğini olumsuz yönde etkilediğini dile getirmiştir. K2'nin ilgili ifadelerinden kesitler şöyledir:

“Kiyafet noktasında sıkıntı yaşadık. Benim ayakkabım su çekti. Çünkü yağmura uygun bir ayakkabım yoktu. 15 gün boyunca ben suyun içinde gezdim. O ayakkabıyla yattım, o ayakkabıyla kalktım. Güzel bir ekipman hazırlanabilirdi. Mevsim koşullarına uygun bir yağmurluk olabilirdi. Güzel bir çizmem olsun, güzel bir yağmurluğum olsun ki ben daha iyi hizmet edebileyim. Ben bunu daha rahat edeyim diye söylemiyorum. Daha fazla yere koşturayım ve daha fazla hizmet edebileyim diye söylüyorum.” (K2)

Katılımcılar, verdikleri cevaplarda deprem bölgesindeki ekipman eksikliklerinin iş verimliliği üzerindeki olumsuz etkilerine vurgu yaparak, bu tür durumlarla başa çıkabilmek için daha etkili bir hazırlık ve görevlilerin ihtiyaçlarını karşılayacak önlemlerin alınmasının önemini dile getirmişlerdir.

2.5.3. Yeterli Düzeyde İş Birliğinin Oluşmaması

Katılımcılar, deprem bölgesinde diğer kurumlar ve bu kurumların personelleriyle sağlanamayan iş birliğinden ve bunun neticesinde ortaya çıkan koordinasyon eksikliğinden dem vurmıştır. Söz konusu durumun önemini açıklarken, tek başına bir psikoloğun veya imamın MDR hizmetleri ihtiyacını karşılamada yetersiz kalabileceğini, psikologların ve manevi destek sağlayıcıların birlikte çalışmasının, söz konusu ihtiyaçların daha etkili bir şekilde karşılanmasını sağlayabileceğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların söz konusu durumu açığa çıkardığı örnek açıklamaları şöyledir:

“Biz orada sosyal hizmetler görevlileriyle tanıştık ama pek bizden haz ettiklerini düşünmüyorum. Çünkü sizin ne işiniz var der gibi bakıyorlardı. Ben de tam tersi aslında sizin burada verebileceğiniz ne var ki diye soruyordum.” (K4)

“Tek başına bir psikolog ihtiyaca cevap veremiyor. Tek başına bir imam da ihtiyaca cevap veremiyor. Yani keşke şöyle olsaydı: Bizi oraya manevi danışman olarak gönderdiklerinde devlet deseydi ki şunlar da bizim psikologlarımız. Aynı yerde kalın. 3 imamsanız 1 tane de psikolog olsun. Karşılıklı beraber yürütün, istişare yapın.” (K1)

Genel olarak katılımcılar, afet veya acil durum bölgelerindeki sosyal hizmetler ve manevi destek sağlayıcılar arasındaki iş birliği eksikliklerine dikkat çekerek, daha etkili bir koordinasyon ve iş birliği modelinin gerekliliğini vurgulamıştır. Bu durum, afetzedelere daha iyi hizmet sunabilmek ve ihtiyaçları daha etkin bir şekilde karşılayabilmek için önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir.

2.5.4. Hizmetlerin Devamlılığının Sağlanamaması

Deprem ve ortaya çıkardığı büyük yıkımın ardından gerçekleştirilen faaliyetler, artık ikinci aşamaya, bir diğer ifadeyle MDR hizmetleri aşamasına geçildiğini göstermektedir. Fizyolojik (Yeme-içme, barınma, güvenlik vb.) ihtiyaçları karşılanan depremzedelerin MDR hizmetlerine daha fazla ihtiyaç duyacakları zaman gelmiştir. Deprem ilk şokunu atlatan depremzedelerde çaresizlik, umutsuzluk, suçluluk, kendini izole etme, yaratıcıyı ve hayatın anlamını sorgulama gibi konular, bundan sonraki süreçte daha fazla gündeme gelecektir. Tüm bu gelişmeler MDR hizmetlerinin devamlılığı konusunu gündeme getirmektedir. Görüşlerine başvuru alan din görevlileri de bu konuya dikkatleri çekmiş, uzun süreli ve nitelikli MDR hizmetlerinin gerekliliğine vurgu yapmıştır. K10'un ilgili bulguyu destekleyen açıklamaları şunlardır:

"Bence hizmetlerin devamlılığını sağlamak önemli. Diyanet işleri başkanlığı hakikaten üzerine düşeni yapıyor bu konuda. Ama dün gittiğim bir konteyner kentte X belediyesinin yapmış olduğu bir sosyal tesis yapmış. Ama belli bir süre sonra o sosyal tesisi müftülüğe bırakmış. Siz devam ettirin demiş. Hâlbuki insan bekliyor. Tamam diyanet devam ettirsin, ama siz neden devamlılığı sağlamıyorsunuz değil mi?" (K10)

Söz konusu ifadede, deprem bölgesinde artık uzun vadeli rehabilitasyon ve destek hizmetleri aşamasına geçildiği vurgulanmaktadır. Bu aşamada, depremzedelerin temel fizyolojik ihtiyaçlarının yanı sıra manevi destek, psikososyal destek gibi MDR hizmetlerine daha fazla ihtiyaç duyulacağı belirtilmektedir. Verilen yanıtlarda depremzedelerin MDR ihtiyaçlarının uzun vadeli olarak karşılanması ve desteklenmesi gerektiği ön plana çıkmaktadır.

Sonuç

Çalışmanın bulguları, din görevlilerinin MDR hizmetlerinin önemini kavradığını ve bu hizmetleri etkin bir şekilde yerine getirmek için azami çaba gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Bu bulgular aynı zamanda din görevlilerinin bu alandaki yeterliliklerinin sürekli olarak geliştirilmesi gerektiğini de vurgulamaktadır.

Din görevlileri, toplum nezdinde önemli bir konuma sahiptir. Bu nedenle MDR hizmetlerindeki rolleri de oldukça değerlidir. Bu nedenle din görevlilerinin, MDR hizmetlerinde daha etkin ve verimli olabilmek adına gerekli bilgi ve becerilerle donatılması gerekmektedir. Bunun için düzenli olarak eğitim programları hazırlanmalı ve din görevlileri bu programlara katılmaya teşvik edilmelidir. Bu eğitimler, din görevlilerinin kendilerinde hem teknik becerileri geliştirmeleri için hem de psikososyal ve manevi destek sağlamadaki yetkinliklerini artırmaları için önemlidir. Benzer bulgulara Erdem ve Kesgin (2017) tarafından yapılan çalışmada da rastlanmıştır. Söz konusu çalışmada katılımcıların tamamı, MDR hizmetlerinde bulunacak personellerin göreve gelmeden önce gerekli eğitimleri almalarının önemini ifade ederken, aksi bir

durumun MDR hizmetlerinde yetersizliğe yol açabileceğini ve mevcut sorunların çözümünde beklenen yararın sağlanamayacağını vurgulamıştır.

Elde edilen bulgular, din görevlilerinin MDR hizmetlerine katılmadan önce gerekli bilgilendirmelerin yapılmadığını ortaya koymuştur. Bu durum, depremzedelere yönelik MDR hizmetlerinin hizmet kalitesini olumsuz yönde etkilemiş, söz konusu hizmetlerin etkinliğini ve verimliliğini azaltmıştır. Din görevlilerine gerekli bilgilendirme ve brifinglerin yapılmaması, din görevlilerinin görevlerini yerine getirme konusunda belirsizlik ve endişe yaşamalarına neden olmuştur. Verilen görev ve beklentilerin ne olduğu, nasıl bir hizmet sunulması gerektiği gibi konularda netlik sağlanmamış olması, din görevlilerinin etkin bir şekilde hizmet sunmalarını engellemiştir. Ancak İnce vd. (2023) tarafından yapılan “6 Şubat Kahramanmaraş Depremlerinde Din Hizmetleri: Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bağlamında Bir Saha Araştırması” adlı çalışmada farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Söz konusu çalışma bulgularında, din görevlilerinin büyük çoğunluğunun deprem bölgesine gitmeden önce DİB tarafından manevi destek hizmeti verecek personele yönelik hazırlanan kitapçıklara ulaştığı, görevlilerin bu dokümanları okudukları ve oldukça faydasını gördükleri bilgisine yer verilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından deprem bölgesine yönlendirilen din görevlileri, sadece manevi destek sunmakla kalmamış, acil ihtiyaçlara yönelik pratik yardımları da büyük bir özveriyle yerine getirmiştir. Din görevlileri, depremzedelerin manevi ihtiyaçlarının yanı sıra fizyolojik ihtiyaçlarını da dikkate almış, her iki hizmet alanı arasında denge gözetmiş, bu çabaları depremzedelerden olumlu geri bildirimler almalarını ve takdirlerini kazanmalarını sağlamıştır. Bu bağlamda din görevlilerinin topluma ve bireylere yönelik gösterdikleri özveri ve duyarlılık, MDR hizmetlerinin etkinliğini artırmış ve depremzedelerin ruhsal iyilik hallerine olumlu katkılar sunmuştur. Benzer bulgulara Erdem ve Kesgin (2017) tarafından yapılan “Manevi Destek Uygulayıcılarının Manevi Destek Hizmetlerine İlişkin Görüşleri” adlı çalışmada rastlanmıştır. Söz konusu çalışmanın katılımcılarına göre danışanlar, verilen hizmetlerden memnun olduklarını her fırsatta ifade etmişlerdir. Onlara göre tek başına bu memnuniyet ifadesi bile MDR hizmetlerine verilen desteğin ve söz konusu hizmetlerin etkililiğinin bir göstergesi olmaktadır.

Depremzedelere yönelik MDR hizmetlerinde bulunmak üzere bölgeye gönderilen din görevlilerinin, yardım dağıtımı ve çadır kurulumu gibi acil ihtiyaçlara yönelik görevler üstlenmeleri, her ne kadar olumlu olarak değerlendirilse de bu durum katılımcıların asıl görevleri olan MDR hizmetlerinin sekteye uğramasına, periyodik görüşmelerin gerçekleştirilememesine neden olmuştur. Diğer yandan fizyolojik ihtiyaçlar giderilmeden yapılacak MDR hizmetlerinin başarıya ulaşma şansının bulunmadığı da açıktır. Bu noktada din görevlilerinin, depremzedelerin acil ihtiyaçlarına yanıt vermelerinin yanı sıra asıl görevleri olan manevi destek hizmetlerine odaklanmaları ve bu ikisi arasında denge sağlamaları önem arz etmektedir.

MDR hizmetlerinde yer alacak din görevlilerinin sadece dini bilgi sahibi olmaları yeterli değildir; aynı zamanda iletişim becerilerine, empati yeteneğine, kültürel farkındalığa ve psikososyal destek sağlama kapasitelerine de sahip olmaları önem arz etmektedir. Bu bağlamda din görevlilerinin kişisel niteliklerinin, MDR hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi ve depremzedelere etkili destek sağlanması açısından önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Benzer araştırma bulgularına, İnce vd. (2023) tarafından yapılan çalışmada da rastlanmıştır. Söz konusu çalışmada MDR hizmetinin sunumunda içtenlik, iletişim becerisi, anlayış, dinleme becerisi ve toplumun mevcut yapısına uygun bir dil kullanımının önemli bir unsur olarak öne çıktığı ifade edilmiştir. Bu doğrultuda din görevlilerine, ölüm (Şimşek ve Tosun, 2021) başta olmak üzere psikososyal destek, iletişim becerileri ve kültürel farkındalık gibi alanlarda eğitim verilmesi önemlidir. Bu şekilde din görevlileri depremzedelere daha etkili ve verimli bir şekilde destek olabilir ve MDR hizmetlerinin kalitesini artırabilirler. Bu eğitimler, din görevlilerinin sahip oldukları bilgi ve tecrübeyi pratik uygulamalara dönüştürmelerine, depremzedelerle daha sağlıklı ve destekleyici bir etkileşim kurmalarına olanak sağlayabilir.

Deprem bölgesinde gerçekleştirilen hizmetlerde koordinasyonun ve iletişimin önemi yadsınamaz bir gerçektir. Acil durum yönetiminde yaşanan koordinasyon eksiklikleri ve iletişim sorunları, hizmetlerin etkinliğini olumsuz yönde etkileyecektir. Kurumlar arası iş birliği ve koordinasyon, MDR hizmetlerinin başarılı bir şekilde yürütülmesi için hayati öneme sahiptir. Psikologlar ve manevi destek sağlayıcıların birlikte çalışması, depremzedelere daha etkili bir şekilde destek sağlayabilir.

Hızlı karar alma kabiliyeti ve etkili organizasyon yeteneği, acil durum hizmetlerinde hayati öneme sahiptir. Bu süreçte yaşanabilecek herhangi bir aksaklık, MDR hizmetlerinin verimliliğini ciddi ölçüde azaltabilir. MDR hizmetlerinde çalışan personelin hem fiziksel hem de duygusal açıdan güçlü olması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Ekipman eksiklikleri ve mevsim koşullarına uygun olmayan kıyafetler gibi faktörler, hizmetlerin etkinliğini olumsuz yönde etkileyen bir diğer faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. MDR hizmetlerinde devamlılık, özellikle deprem sonrası dönemde büyük önem taşımaktadır. Bu dönemde, depremzedelerin fizyolojik ihtiyaçlarının yanı sıra manevi ve psikososyal destek gibi diğer ihtiyaçlarının da karşılanması gerekmektedir. Sonuç olarak, depremzedelere yönelik MDR hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülebilmesi için koordinasyonun sağlanması, personelin uygun donanıma sahip olması ve uzun vadeli destek hizmetlerinin sağlanması gerekmektedir. Bu şekilde, depremzedelere daha etkili ve kapsamlı bir yardım sağlanabilir.

Yapılan çalışmanın bulgularına dayalı olarak sunabileceğimiz öneriler şu şekildedir:

Deprem bölgesine gönderilecek din görevlileriyle iletişim kurulmadan önce, görevin niteliği, hedefleri ve beklentileri hakkında kapsamlı bir şekilde hazırlık yapılmalıdır. Bu, görevlilerin ne bekleyebileceklerini ve görevlerini nasıl yerine getirebileceklerini daha iyi anlamalarına yardımcı olabilir.

Doğru kişilerin doğru göreve atanması ve iş akışının verimli bir şekilde ilerlemesi önemlidir. Bu noktada idareciler, MDR hizmetlerine atanmadan önce din görevlilerinin yeteneklerini ve uygunluğunu dikkatlice değerlendirmelidir. Bu durum, işin gereksinimlerine uygun becerilere ve deneyime sahip olan kişilerin seçilmesini sağlaması açısından önemlidir.

Deprem bölgesine gönderilecek din görevlileri için belirli bir bilgilendirme standardı belirlenmelidir. Bu standart, hangi bilgilerin verilmesi gerektiği, nasıl iletilmesi gerektiği ve kimlerin bu bilgilendirmeyi yapacağı gibi konuları içermelidir.

Görev öncesinde ve görev sırasında, din görevlileriyle düzenli iletişim kanalları kurulmalıdır. Bu, herhangi bir sorun veya ihtiyaç durumunda hızlı bir şekilde müdahale edilmesini sağlayabilir.

Din görevlilerinin kendilerine verilen görevler arasında denge sağlamaları önemlidir. Bunun için deprem bölgesindeki ihtiyaçlar sürekli olarak analiz edilmeli ve öncelikler belirlenmelidir. Bu, din görevlilerinin hangi görevlere odaklanmaları gerektiğini daha iyi anlamalarını sağlayacaktır.

Din görevlilerine MDR hizmetleri konusundaki yetenek ve becerilerini geliştirmeleri için gerekli eğitim ve gelişim fırsatları sunulmalıdır. MDR hizmetleri için özel eğitim programları hazırlanmalı, düzenli eğitim oturumları gerçekleştirilmelidir.

MDR hizmetlerinde sürekli değişen ihtiyaçlara uyum sağlamak için din görevlilerine düzenli olarak güncel eğitimler sunulmalıdır. Ayrıca, eğitimlerin etkinliği ve ihtiyaçların karşılanması konusunda geri bildirimler toplanmalıdır. Bu, din görevlilerinin yetkinliklerini artırarak hizmetlerini daha etkili bir şekilde sunmalarına imkân sağlayabilir.

Pratik deneyimler din görevlilerinin MDR hizmetlerinde daha yetkin olmalarına yardımcı olacaktır. Bu nedenle din görevlileri, deprem gibi afet durumlarında ve benzeri zorlayıcı koşullarda deneyim kazanma fırsatlarına sahip olmalıdır. Bu deneyimler, gerçek hayatta karşılaşılabilecekleri zorlu durumlarla başa çıkmalarına ve bunlara daha etkili çözümler üretmelerine yardımcı olması açısından önemlidir.

Din görevlilerine yönelik eğitim programları, dini meselelerin yanı sıra psikoloji, sosyoloji, acil durum yönetimi, koordinasyon ve kriz iletişimi gibi konuları da içermelidir. Bu durum, din

görevlilerinin depremzedelere daha kapsamlı bir destek sağlamalarına olanak tanınması açısından önemlidir

MDR hizmetleri esnasında yaşanan koordinasyon eksikliklerinin ve iletişim sorunlarının çözülmesi için net ve işlevsel koordinasyon ve iletişim protokolleri oluşturulmalıdır. Bu protokoller, farklı kurumlar ve paydaşlar arasındaki iş birliğini ve iletişimi sağlamak için belirlenmiş adımları ve sorumlulukları da içermelidir.

Depremzedelerin ihtiyaçları sürekli olarak takip edilmeli ve desteklenmelidir. MDR hizmetlerinin sürdürülebilirliği içinse yeterli kaynak (finansal destek, insan kaynağı ve teçhizat) sağlanmalıdır.

Deprem bölgesinde görev yapacak din görevlilerinin mevsim koşullarına uygun giysi ve ekipmanlarla donatılması gerekmektedir. Böylece donanım eksikliğinin ve mevsim koşullarına uygun olmayan kıyafetlerin, MDR hizmetlerinin verimliliğini olumsuz yönde etkilemesinin önüne geçilmesi sağlanabilir.

Din görevlilerinin MDR hizmetlerinde karşılaştıkları zorluklarla başa çıkabilmeleri için destek almaları gerekebilir. Bu destek, meslektaşları, akademisyenler, uzmanlar veya psikososyal destek sağlayıcılar tarafından verilebilir.

Din görevlilerinden alınacak geribildirimler, gelecekteki benzer görevler için önemli bir referans kaynağı olabilir. Bu nedenle geribildirim toplama ve değerlendirme süreçleri işletilebilir.

Kaynakça

- Alsan, A. (2016). Afet Sonrası Psiko-Sosyal Destek Sürecinde Manevi/Dini Desteğin Kullanımı. A. Ayten, M. Koç ve N. Tınaz (Ed.), *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Cilt II* (ss. 335-348). DEM.
- Altaş, N. (2014). Din Hizmetleri ve Dini Danışmanlık İlişkisi. N. Altaş & M. Köylü (Ed.), *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri* (ss. 13-34). Ensar Neşriyat.
- Aziz, A. (2017). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Böke, K. (2014). Örneklemeye. K. Böke (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (ss. 105-147). Alfa Yayınları.
- Creswell, J. W. (2017). *Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi*. Edam Yayınları.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği (2014). [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=19795&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeli&mevzuatTertip=5](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=19795&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeli&mevzuatTertip=5)

- Afet ve Acil Durum Faaliyetleri ile İnsani Yardımlara İlişkin İş Birliği Protokolü. (2019). chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dinhizmetleri.diyinet.gov.tr/Documents/Afad%20Protokol%C3%BC.pdf
- Erdem, M. & Kesgin, B. (2017). Manevi Destek Uygulayıcılarının Manevi Destek Hizmetlerine İlişkin Görüşleri. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(15), 124-140. <https://doi.org/10.17828/yalovasosbil.372775>
- İnce, A. vd. (2023). 6 Şubat Kahramanmaraş Depremlerinde Din Hizmetleri: Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bağlamında Bir Saha Araştırması. *Eskiyeni*, 50 (2023), 683-704. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1286299>.
- Karataş, Z. (2017). Sosyal Bilim Araştırmalarında Paradigma Değişimi: Nitel Yaklaşımın Yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 68-86. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tushad/issue/31792/350444>
- Klenke, K. (2016). *Qualitative Research in the Study of Leadership*. Emerald.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (2016). *Nitel Veri Analizi*. Pegem Akademi.
- Punch, K. F. (2016). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Siyasal Kitabevi.
- Seale, C. (1999). Quality in Qualitative Research. *Qualitative Inquiry*, 5(4), 465-478.
- Şimşek, V., & Tosun, C. (2021). Çocuklara Ölüm Konusunun Anlatılması İhtiyacına Dair DKAB Öğretmen Görüşleri. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(2), 1261-1289. <https://doi.org/10.17859/pauifd.1024000>
- Şimşek, V., & Tosun, C. (2022). Zor Konuların Öğretiminde DKAB Öğretmeni: Ölüm konusu örneği. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29, 274-310. <https://doi.org/10.35415/sirnakifd.1181130>
- Taşkın, E. (2014). Acil Durum ve Afet Yönetiminde İlk Yardımın Önemine İlişkin Küresel Yaklaşım. *5. Ulusal İlk Yardım Sempozyumu*. Ankara.
- Yıldırım A. & Şimşek H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.